

GÖK MEDRESE
İLÂHİYAT ARAŞTIRMALARI
-1-

Gökmedrese İlahiyat Araştırmaları-I

Editörler

Doç. Dr. Dursun Ali AYKIT

Doç. Dr. Ali YILMAZ

ISBN

978-605-2072-44-8

YAYIMCI

ASİTAN KİTAP

Barbaros Hayrettin Paşa Mh. 1992. Sk.

No: 16 Vetro City Kat: 1/34

Esenyurt / İstanbul

MATBAA

72 Tasarım Ltd. Şti.

Sertifika No: 40022

YAPIM

PİKATRON MEDYA LTD. ŞTİ.

Sertifika No: 33979

© Asitan – 2019 – İSTANBUL

KARL JASPERS'IN YAŞAMI VE DİN FELSEFESİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Hasan ÖZALP*

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl insanlık tarihi açısından önemli bir çağdır. Bu çağ da insanoğlu felsefede, bilimde, sanayi ve teknolojiye, siyaset ve iktisatta köklü değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Bu gelişmeleri biz değişim olarak ifade etsek de değişimlerin hepsi insanlık için pozitif olarak gelişmemiştir. Bunların birçoğu travmatik niteliktedir. Özellikle birinci ve ikinci dünya savaşı ve bu savaşlar sonucunda milyonlarca insanın ölümü, soykırım, katliam ve sömürü faaliyetleri ve bilimin sui-istimali ve bilimcilik akımı dönemin düşünürlerinde bir fikir kırılması yaşanmasına neden olur. Artık akılcı ve bilimci anlayış felsefi popüleritesini kaybetmeye başlamıştır. Filozoflar kurgusal ve retoriksel problemlerle değil de doğrudan insan hayatını ilgilendiren ve insana etki eden benlik, özgürlük, anlam, yaşam, ölüm vs. gibi varoluşsal sorunlar üzerinde düşünmeye başladılar. Dönemin travmasını yaşayanlardan biride şüphesiz Karl Jaspers'tır. Jaspers'ın düşünceleri tam da böyle bir ortamda filizlenmiştir.

Jaspers, Nietzsche'den ve Kierkegaard'tan ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Jaspers'ın tepkisi Hegel sonrası modernizm ve makineleşme sonucu insanın insani kimliğini kaybetmesi, felsefenin salt bilime indirgenmesi ve yaşamın bilimsel gerçeklik üzerine inşa edilmesinedir. Cevizci'nin ifadesi ile Jaspers, "pozitivizmin ve idealizmin sunduğu dünya görüşlerinde, bireye, kararlara, kişisel seçim, kaygı ve özgürlüğe yer yoktur". Jaspers'e göre, bu durum varolan birey için bir felakettir.¹

1. Hayatı

Varoluşçuluk felsefesinin kurucularından olan Karl Jaspers, 1883 yılında Almanya'nın Oldenburg kentinde doğdu. Çocukluğunu kuzey de-

---

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Öğretim Üyesi.

¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005, 959.

nizi kıyılarında geçirdi. Yaşadığı ortamın ve dönemsel tarihin insanın fikirleri, düşünceleri ve yaşam algısı üzerine etkisi vardır. Jaspers'da bu niteliklerden ciddi şekilde etkilenmiştir. Denizin ve gökyüzünün baskın olarak kendini hissettirdiği bu yerin doğal yapısı sonsuzluk ve devinim konusunda Jasper'ı etkilemiştir. Denizdeki dalgaların devinimi ve gökyüzünün sonsuzluğundaki özgürlük; bütün bunlar ona varoluşu hissettiriyordu.² Deniz, Jaspers'a bir tür özgürlük ve aşkınlık hissi uyandırmıştır. Kendisi bizatihi denizi, özgürlük ve aşkınlık ile özdeş görür. Zaten felsefeyi Thales suyla başlatmaktadır.³ Önceleri asker olan "hiçbir üstün buyruğu altında çalışmam" diyerek ordudan ayrılp daha sonra bankacılığa devam eden bir babanın ve hayat dolu bir annenin çocuğu olarak⁴ yetişti.

*"Ana-baba yanında yetişmek için bir daha yitmemek üzere esenlik ve güvenlik yaratılmıştı. Bu yalnız somut bir koruma değildi. Ana-babanın sevgisi yaşamın temelinde tükenmeyen bir kesinlik oluşturuyordu. Ne var ki bizim varlığımız 1933'ten sonra korkunç yaşantılar çökertti"*⁵.

Lisede okul yönetimi ile arası hiç iyi olmadı. Katı disipline sürekli karşı çıktı. Haksızlığa tahammül edemiyordu. Okulda öğretmeniyle yaptığı bir tartışmada okuldan atılmakla tehdit edildi: *Bir defasında okul müdürünün "ya gidersin sayın N.N ye kendini bağışlatırsın ya da okuldan ayrılırsın" teklifinde ben ikincisini seçtim diyecektir.*⁶ Lise son sınıfta okul yönetiminin öğrencileri varlık durumlarına göre kategorize etmesine karşı çıkmış ve oluşan öğrenci birliklerine katılmamıştı. *"Benim düşüncem ise hiçbir birliğe girmemek, böyle bir yere bağlanmayı istemiyordum"*⁷der. Küçük yaştan beri hastaydı ve verem olduğu tahmin ediliyordu. Daha sonra doktoru Dr. Fraenkel onun verem değil bronşit olduğunu saptadı. Jaspers Oldenburg Üniversitesinde Tıp fakültesi okudu. Dr. Fraenkel vasıtasıyla Heidelberg Psikiyatri Kliniği başhekimii Wilman ile tanıştı ve burada çalışmalar başladı. Burada ünlü profesörleri dinledi. Fenemnolojinin yöntemlerini klinik psikiyatriye uygulamayı denedi.

Daha sonra Göttingen ve Münih üniversitelerinde çalıştı. 1919 yılında üniversite devrimi ve üniversitelerin siyasete karışmalarına karşı çıktı.

² Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?* (ter. İsmet Zeki Eyüboğlu), Say Yayınları, İstanbul 2000, 16.

³ Jaspers, s. 16.

⁴ Jaspers, s. 17.

⁵ Jaspers, s.18.

⁶ Jaspers, s.18.

⁷ Jaspers, s. 19.

Ona göre üniversite devlet üstü olan ve devlet işleriyle ilgilenmemesi gereken özgür bir kurumdu.⁸ 1913 yılında Heidelberg felsefe fakültesinde ruhbilime önem verilmesi ve onunda okutulması konuşulmaya başladı. Bazı profesörler ruh bilimi felsefi disiplin olarak kabul etmedikleri için buna karşı çıkıyorlardı. Buna rağmen 1916 da psikoloji doçenti, 1920 de felsefe doçenti, 1921 de Heidelberg üniversitesinde felsefe profesörü oldu⁹. Bu hızlı yükselişi için kendisi şöyle der:

Danışmanın "*Sizden ne olabilir? Ruhbilim doçenti sınavını geçtiniz, felsefeyle hiçbir ilginiz yok, tıp fakültesini bitirdiniz felsefe fakültesinde ne yapacaksınız? şeklinde sorduğu soruya: "ah danışman ben felsefe profesörü olacağım"*¹⁰ diye yanıt verir. Ancak bazı Profesörler Jaspers'ın bütün kürsüler arasında kalmış biri olduğunu düşünüyorlardı. Jaspers burada felsefe ordinariyüsü oldu.

Jaspers kendisinin kötümser ancak ümitsiz biri olmadığını ifade eder. Kimseye bağlanmadım. Goethe'nin ifadesi ile: "birinin istediğini yaptım ancak kimseye boyun eğmedim" der. Peki Jaspers ne istiyordu?

Jaspers, ruh hastalıkları konusunda çalıştı. Özel çalışma alanı ruh hastalıklarından kaynaklanan insan sorunlarıydı. Hıristiyan teolojisiyle ilgilendi. 1948'de emekli oldu. Kayın biraderi tanınmış felsefeci Ernest Mayer ile felsefe çalıştı.

Hitler'in 1933'de iktidara gelmesiyle birlikte eşi Yahudi olduğu için devlet düşmanı ilan edildi. 1932'den sonra üniversite kurullarından uzaklaştırıldı ancak ders vermesine ve yazı yazmasına izin verildi. Nazilerle iş birliğine yanaşmadığı için profesörlüğü elinden alındı ve yazılarına yayın yasağı konuldu. Tutuklanma durumunda eşiyle birlikte intihar etmeye karar veren Jaspers sınır dışı edileceğini öğrendi. Buna gerek kalmadan 30 Mart'ta ABD, Heidelberge'yi ele geçirdi Yaşadığı olaylar sonucu gittikçe içine kapandı. Savaş sonrası bazı sosyal ve siyasal faaliyetlerde bulundu. 1953'e kadar İsviçre Basel Üniversitesinde felsefe okuttu. 23 Şubat 1969'da Basel'de öldü.

Jaspers'ın eserleri: Genel Psikopatoloji (1913), Dünya Görüşlerinin Ruhbilimi (1919), Çağın Tinsel Durumu (1931), Felsefe (1932), Felsefe Mantiği (1947), Felsefeye Giriş (1950), Büyük Filozoflar (1957), Felsefe Dü-

⁸ Jaspers, s. 24.

⁹ Peter Koestenbaum, "Karl Jaspers", *Encyclopedia of Philosophy*, Second Edition Donald M. Borchert, Editor in Chief. Thomson Gale, 2006, 799-800.

¹⁰ Jaspers, s. 27.

şüncesinin Küçük Çıgırları (1965), Gerçek ve Bilim (1960), Felsefe ve Evren (1958), Felsefe Nedir? (1968).

2. Felsefi Düşüncesi

Kendi otobiyografisinden de anlaşılacağı üzere Jaspers, küçük yaştan itibaren sonsuzluk, özgürlük ve varoluş düşüncesi üzerine yoğunlaşmıştır. Hem kendi karakterinde varolan isyancı, baş eğmez psikolojik yapısı ve hayat boyu izlediği yaşam çizgisi hem de yaşadığı konjonktür ve çevresi onu özgürlük, sonsuzluk ve varoluş düşüncesine meylettirmiştir.

Karl Jaspers'ın felsefeye yönelimi ruh sağlığı ve ruh bilim alanındaki çalışmalarının neticesidir. Varoluş felsefesinin kurucularından olan Jaspers, varlıktan önce oluş sorunu üzerinde durulması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Psikiyatriden felsefeye kaydığı için felsefesinin temelinde "insan" yer alır. Jaspers'a göre insan bir bütün olarak ele alınmalıdır. Ruh bilimleri araştırılmaları tinsel bilimler yöntemlerine dayandırılmalıdır.

Felsefeyle ilgili olarak da Kant'ın bilgi kuramından, evren konusunda neo-Platonist düşünür Plotinos'tan etkilenmiştir. Bununla birlikte teoloji, evren ve tin konusunda Bruno, Spinoza ve Schelling'den varoluşla ilgili olarak, Kierkegaard, Nietzsche ve Max Weberden etkilenmiştir. Felsefeci Ernst Mayer kayınbiraderi, Alfred Weber ve Martin Heidegger arkadaşlarıdır.

Jaspers psikoloji ve psikiyatriden felsefeye kaymış Kantcılığa ve psikolojik araştırmaya bağlı bir düşündürdür. Felsefe ve bilimin ilkesine açıklık getirmeye çalışmıştır. Max Weber'i izleyerek bilimsel ilkelerini toplumsal ve beşeri bilimlere uygulanabileceğini ileri sürmüş ve kendine özgü bir sistem geliştirmiştir. Ona göre varlık doğrudan doğruya verilmemiştir. O ancak bilinçle ve fikirlerin sınırı içinde sezilebilir. Maddesel aşkınlık vardır. Jaspers felsefesi, insan, varlık, aşkınlık, insanın varoluş ve özgürlüğü, bilim ve felsefe gibi temel mefhumlar üzerine kuruludur.

Jaspers, ikinci dünya savaşı sonrası yaşadığı olaylardan dolayı dünya felsefesi kurmayı tasarladı. Amacı özgür ve yaşanılabilir bir düzen kurmaktı. Ona göre her türlü düşüncenin özünde inanç bulunduğundan bir felsefeci düşüncelerini bu dünyanın geçici varlığından kurtarmalıdır.

2.1. Karl Jaspers'a Göre 'Felsefe Nedir?'

Karl Jaspers, düşüncesinin temeline insanı koyan varoluşçu bir düşündürdür. Bu düşünceye paralel olarak o, varoluş, özgürlük, iletişim, ta-

rihsellik ve kuşatıcı varlık gibi kavramlara sık sık atıfta bulunmaktadır. Jaspers öncelikle felsefenin konusunu ve kaynağını sorgular. Arkasından felsefenin anlamı ve misyonunu açıklar.

2.1.1. Felsefenin Konusu ve Kaynağı

Jaspers, felsefe nedir? sorusuna doğrudan cevap vermek yerine önce felsefenin konularının, amacının ve sorunlarının ne olduğu üzerinde durur. Çünkü bu sebeple o, hem felsefenin ne olduğunu belirleyecek hem de içeriği ve amaçları bakımından sonunun gelip gelmediği sonucuna varacaktır. Jaspers'a göre konuları ve amaçları bakımından bilim ve felsefe bir birinden ayrılır. Felsefe geçici olmayana tutunur ve tarihselliği bir noktada aşar ve felsefenin bilimler gibi gelişim süreci olmadığını söyler. Örneğin der Jaspers, *biz Grek hekimi Hippokrates'den çok ileriyiz ancak Platon'dan ileride olduğumuz söyleyemeyiz*.¹¹ Böylelikle Jaspers, felsefenin bitmediğini, sonunun gelmediğini ve insanların felsefe olarak tanımladıkları şeyin yanlış olduğunu ortaya kayar.

Bu durumda felsefe bitmemişse ne zaman başlamıştır? sorusu aklımıza gelmektedir. Jaspers düşünceinin olduğu yerde felsefenin başladığını söyler ancak sistematik olarak felsefe tarihini iki bin beş yüz yıl önceye götürür. Jaspers felsefe tarihine girmezden evvel bu günkü felsefe yapma şeklini eleştirir. Şöyle ki; *"Biz felsefe yapmanın, kendi kendine ve gerçekte yükseköğretim görevlileri işi olduğu görüşünden kurtulmalıyız"*¹² Başka bir konuyu tartışırken Jaspers, örneğin der: *Leibniz profesör olmaya yanaşmadı, yanaşsa onun için pek değersiz bir iş olurmuş. Spinoza üniversiteden uzaklaştı. Çünkü üniversite özgür değildi*.¹³ Düşüncenin evriminin ilk olarak Çin'de, Hindistan'da ve Batı'da ortaya çıktığını söyler.¹⁴ Felsefe tarihiyle ilgili olarak Jaspers dört dönem zikreder.

1. *Yunan felsefesi*: Söylenceden yola çıkarak söze varan felsefedir.

2. *Hıristiyan Ortaçağ felsefesi*: Tanrısal bildiriden Tanrıbilime ulaşılmıştır. Dine özgü olanla felsefeye özgü olanın birleştirildiği bir felsefedir. Pavlus, Agustinus, Luther bu düşünürlere örnektir. Jaspers bu dönemde ne İslam dininden ve ne de Müslüman filozoflardan bahsetmemektedir.

¹¹ Jaspers, a.g.e., 44.

¹² a.g.e., 138.

¹³ a.g.e., 178.

¹⁴ a.g.e., 138.

3. *Yeni Avrupa Felsefesi*: Yeni doğa bilimi ve her türlü yetkeye karşı insanın kişisel varlığı ve bağımsızlığı ile ortaya çıkan felsefedir. Kepler, Galileo, Bruno, Spinoza gibi düşünürler bu döneme örnek verilebilir.

4. *Alman idealizmi felsefesi*: Lessing ve Kant'tan Hegel ve Shelling'e varan bir düşünürler yolu, gözlemsel derinlikte bir yoldur.¹⁵

Jaspers her ne kadar Çin'den ve Hint'ten bahsetse de bunlara bir nitelik vermemektedir. Felsefi gelişimi daha çok Batı düşüncesi ile ilişkilendirerek Batı merkezli bir okuma yapmaktadır. Daha sonra bunu Aşkın varlığın ve dinin kaynağında da göreceğiz.

Jaspers, felsefi düşüncenin önemi, konusu ve insanlığın her zaman felsefeye olan ihtiyacını vurguladıktan sonra felsefi olmayanın ne olduğu üzerinde durur. Felsefi hakikat tek hakikat değildir ve insanlar hakikat arayışında bazı felsefi olmayan ve daha çok da inançsızlığı ifade eden bazı durumlara sapabilirler. Bunlar; cincilik, insanı ilahlaştırma ve hiççiliktir.¹⁶ Bu konuya daha sonra tekrar değineceğiz.

Jaspers felsefenin içsel kaynaklarından yani insanı düşünmeye sevk eden amillerden bahseder. O'nun felsefenin nasıl ya da niçin ortaya çıktığı, insanı düşünmeye sevk eden nedenin ne olduğu noktasında ele aldığı konular bugün insanoğlunun mekanikleşen dünyadan aslında ben olma sorunudur.

İnsanı düşünmeye sevk eden ilk neden, *Şaşıp kalma ve bilgi*: Jasper, buna Platon ve Aristo'yu örnek verir. Bu filozoflara göre insanı düşünmeye sevk eden en büyük sebep insanın varlık ve eşya karşısında ki *şaşkınlığıdır*. Jaspers'a göre ise, felsefe yapmak "yaşam gereksinimlerine bağımlılıktan kaynaklanan bir uyanıştır. Bu uyanış insanın etrafındaki nesnelere ve kendisine yönelttiği *bütün varlıklar nedir ve nereden geliyor?*¹⁷ gibi sorularda ortaya çıkar.

İkinci olarak, *Kuşku ve kesinlik*: İnsanın etrafındaki varlıklar üzerine yukarıdaki sorular etrafında odaklanmasına sebep *kuşkudur*. Fakat her şeyden kuşkulanmak doğru olmaz. Bazı kesin ve değişmez temeller üzerine kuşku oturtulur. Jaspers burada Descartes'ın "düşünüyorum öyleyse varım." sözünü nakletmektedir. Yani her şeyden kuşku duyarım ancak varlığımdan asla kuşku duyamam.

¹⁵ a.g.e., 139-140.

¹⁶ a.g.e., 272.

¹⁷ a.g.e., 51.

Üçüncü olarak, *yitmişlik ve kendi bilincinde olma*: Yitmişlik karşısında kendi olma bilincidir. Bilindiği gibi varoluş felsefesinin temel sorunlarından biri, insanın dünyaya anlamsız bir şekilde fırlatılmışlığıdır. Genel olarak fırlatılmışlık saçmalığı, anlamsızlığı ve hiçliği ifade ederken Jaspers buna pozitif bir anlam yüklemektedir. Jaspers'a göre bu durum insanı varlık ve hakikat üzerinde düşünmeye sevk eden bir motivasyondur. Burada Jaspers, felsefesine düşüncesinin temelini oturtan "sınır durumları" adlı bir mefhum koyar. Felsefi düşünce bu sınır durumlarına kadar varır.

*"Bu durumlar üstünden aşamayacağımız, değiştiremeyeceğimiz durumlardır. Bu sınır durumlarının bilincine varmak, felsefenin derin kaynağı karşısında şaşır kalmaya ve derin kuşkuya kapılmaya bağlıdır."*¹⁸

2.1.2. Felsefenin Anlamı

Felsefenin kaynağı, sorunları ve motive edici unsurlarından sonra Jaspers gerçekte felsefenin ne olduğu sorununa cevap bulmaya çalışır. Biz bazı başlıklardan hareketle Jaspers'ın felsefe denilince ne anladığını ortaya koymaya çalışacağız.

1-Felsefe sadece bilmek değil bilmekle birlikte bilgiyi sevmektir: Jaspers'a göre, philosophy sözcüğü sophos sözcüğüne karşıt olmuştur. Çünkü burada bilenle bilgiyi seven arasında fark vardır. Bu sebeple felsefe sadece bilen değil aynı zamanda bilgiyi seven anlamında bir değer taşır.¹⁹ Jaspers'ın bilenle bilgiyi seven arasındaki ayrıma dikkati çektiği bir başka önemli nokta felsefenin belki de üzerine tanınının yapılabileceği sorular bölümüdür.

2-Felsefe soru sormak/sorabilmek, kuralları ve yetkeyi aşmaktır: Jaspers'a göre "*felsefenin yanıtları sorularından daha özlidir, her yanıt yeni bir soruya dönüşür.*"²⁰ Felsefenin en spesifik özelliklerinden biri belki de soru sormaktır. İnsanın soru sorması için merak duygusuna sahip olması ve belirli bir bilinç ve ben düzeyine sahip olması gerekir. Dolayısıyla soru sormak felsefenin motor gücü olarak görülebilir. Burada bizim üzerine dikkati çekmek istediğimiz diğer bir şey, konusu, amacı ve sorunları bakımından felsefenin çeşitli tanımlarının yapılabileceğidir. Bu sebeple felsefede bilimde olduğu gibi bir kurallaşma yoktur. Çünkü soru sormak sürekli de-

¹⁸ a.g.e., 53.

¹⁹ Jaspers, a.g.e., 47.

²⁰ Jaspers, a.g.e., 47.

ğişim ve gelişimi gerektirir. Bu sebeple felsefe bir sisteme bağlı kalamaz. İnsanların felsefeye karşı çıkmalarının temelinde bu yatmaktadır.

3- *Felsefe yetkeye, otoriteye bağlanmamaktır*: Felsefe her hangi bir otoritenin emrinde olmaz. Kendine özgüdür. Aslında felsefe sürekli soran ve sorgulayan bir bilim olduğu için istese de bir otoritenin emri altına giremez. Bu sebeple bir takım kurumlar felsefe ye hep karşı çıkmıştır. Örneğin *kilise*, bağımsız felsefeyi, Tanrıdan uzaklaştırdığı için, dünya varlığına götürdüğü, tını yoklukla yıprattığı savıyla yerdı. *Politika* (yetkeye dayalı), bilgiler, evreni değişik biçimlerde yorumlamaktadırlar diye karşı çıkmaktadır. Her ikisinin bulunduğu nokta ise, felsefenin benimsenmiş düzeni yıkmaya çalıştığı, kalıpları ortadan kaldırdığı düşüncesidir.²¹ Bu düşünceye göre felsefenin hem kendisine hem de başka bir şeye yararı yoktur. Jaspers burada bir anekdot nakleder:

“Thales’i yıldızlı gökyüzünü gözlemlediği sırada kuyuya düşerken gören bir kadın alaya almıştı. ‘Yakındakine karşı böyle beceriksiz olan bir kimsenin uzakta-kini araştırmasına ne anlamı var’ der²²

Jaspers’a göre felsefeyi sevmeyen ve karşı olan her türlü düşünce felsefeyle mücadele edebilmek için felsefeye ihtiyaç duyar. Buna Marksizm ve faşizm örnek verilebilir.²³

4- *Felsefe şaşkınlık, kuşku ve kendini bulma bilincidir*: Daha önce felsefenin kaynağından bahsederken değindiğimiz konudur. Felsefe varlıklara kuşkuyla yaklaşır ve her varlık karşısında hayret ve taaccüp duyar.

5- *Felsefe hakikat arayışıdır*: Jaspers felsefenin kaynağı konusunu incelediğinde felsefeye konu olma bakımından da felsefeye kaynak arar. Jaspers’a göre, *“Bu nedir?”* sorusuyla felsefe başladı. İşte burada Jaspers bu nedir? sorusuna aranan şeyin ne olduğu üzereni konuşur. Bu nedir? sorusu Jaspers’a göre bir hakikat arayışıdır ve bu sorunun cevabı bize gerçeğin ya da gerçek varlığın ne olduğunu gösterir. Bu nedir? sorusunun aslı ve nitelikli cevabı *“Bu hakikattir?”* şeklinde olmalıdır. Çünkü hakikati bulma bir anlam arayışının varacağı yerdır. Bu durumda hakikat nedir ve nasıl olmalıdır? sorusuyla yüzleşmemiz gerekir. Hakikat tüm varlıkları etkileyen ama kendisi etkilenmeyen, değişmeyen asli varlıktır. Değişime ve başkalaşmaya malul olan bir nitelik hakikat olamaz. Şu halde hakikati hangi varlık üzerinde spesife edebiliriz?

²¹ Jaspers, a.g.e., 49.

²² Jaspers, a.g.e., 49.

²³ a.g.e., 50.

Bu sorunun cevabı Jaspers felsefesinde *Kuşatıcı Varlık* olarak ifade edilmektedir. Jaspers'ın *Kuşatıcı Varlık* adını verdiği *gerçek varlık*, evrende canlı cansız bütün nesnelere var olan bütün nesnelere kapsayan, her nesnenin temelinde duran, her varlığın kendisinde ortaya çıktığı varlıktır.²⁴ Bu varlık Thales'e göre su'dur. Başka düşünürlere göre, hava, ateş, atom vs. olabilir. Peki, bunların hangisi gerçektir. Jaspers'a göre, bu en doğru cevabı metafizik verebilir.²⁵

6- *Felsefe sonu olmayan bir bilimdir*: Jaspers'a göre başlangıçta felsefe bilim olarak ortaya çıkmıştı. Ancak 19. yüzyılda yeni bilimlerin ortaya çıkması ve kendine özgü metod izlemeleri felsefe ile bilimin arasını açan en büyük faktör olmuştur. Böylelikle felsefenin alanı dağılmış ve paylaşılmıştır. Bazılarına göre artık felsefenin inceleyeceği bir sorun kalmamıştır. Jaspers, yeni bilim dallarının ortaya çıktığını kabul eder ancak felsefenin felsefeye özgü varlığının devam ettiğini kabul eder.²⁶ Jaspers, felsefe bitti gibi bir düşüncenin felsefeyi tam olarak anlayamamak ve tanımlayamamaktan kaynaklandığını belirtir.²⁷ *Felsefe bireylere yönelir*,²⁸ *felsefe bütün gerçekliği ister*,²⁹ *felsefe dünyada güçsüzlüğün bilincine varır*,³⁰ *düşünmek insan olmanın başlangıcıdır*,³¹ *düşünen insan, doğru-yanlış, sığ-derin, kısa soluklu-uzun soluklu bir temellilik içinde felsefe yapıyor demektir*.³²

Jaspers, felsefe için bu ve benzeri genel tanımlar yaptıktan sonra felsefenin bitmediğini çünkü her bilimsel ilerleyişin temelinde felsefi bir mantık bulunduğunu ifade eder. Bilim adamları niçin bilim yaptıklarını sorguladıkları sürece felsefe ile uğraşıyorlar demektir.³³ *Felsefe, insanı bilimlere ulaştıran bir anlayış gücü için vardır*³⁴ felsefe, bilimlere yönlendirir.³⁵ Jaspers felsefenin uğraşı görevi olarak da:

"Kategorilerin ve yöntemlerin gelişmesi, temel bilginin yapı kazanması, bilimlerin dünya da yönlendirilmesi-felsefe ve tarih bakımından bilgi edinme-

²⁴ a.g.e., 59.

²⁵ a.g.e., 64.

²⁶ a.g.e., 226.

²⁷ a.g.e., 199.

²⁸ a.g.e., 149.

²⁹ a.g.e., 152.

³⁰ a.g.e., 154.

³¹ a.g.e., 132.

³² a.g.e., 162.

³³ a.g.e., 182.

³⁴ a.g.e., 191.

³⁵ a.g.e., 210.

gerçek ötesini ilgilendiren kuramsal düşüncenin, Varoluş felsefesinde aydınlatıcı düşüncenin işlenmesi.”³⁶

7- Felsefe mücadele etmek, ölmek ve/ya ölmeyi öğrenmektir: Bu koşulsuz istemeyele ortaya çıkabilecek bir durumdur –ki savaşta, sevgide ve yüksek görevlerde ortaya çıkar. Bu da ancak bir şeye bağlanmayla olur. Bu bağlanma bir nesne olabileceği gibi, bir düşünce ya da Tanrıda olabilir.³⁷ Bu konuda örnek verilebilecek en salt kişi Sokrates’tir. “O, kendi usunun aydınlığında yaşayarak, bir nesne bekleyişinin kuşatıcılığından yola çıkıp, yanılmaz olana vardı. Öfkenin, düşmanlığın, haklılığın aşırı etkileriyle tedirgin olmaksızın kendi yolunda yürüdü. Kaçma olanağına ilgi duymadı, kendi inancına dayanarak açıkça ölümü göze aldı.”³⁸

8-Felsefe yolda olmaktır:³⁹ Felsefe insanın düşünmesi, düşündüklerini yaşaması ve yaşadıklarında kendini bulması ve hayatı anlamlandırması demektir. Kısaca felsefe olmuş bitmiş bir eylem değildir. Arayıştır ve kemali bulma girişimidir.⁴⁰

2.1.3. Felsefenin Misyonu

Disiplinlerin yöntemleri ve konuları ile birlikte bir de amaçları ve görevleri vardır. Bu kadar üzerinde durulan ve değer verilen felsefenin değerli olduğu aşikardır. Felsefe bu değeri aslında daha çok misyonuna borçludur. Şu halde bilimlerin yükselişi ile birlikte öldüğü iddia edilen felsefenin *bu günkü görev ve misyonu* nedir? Jaspers’a göre, felsefenin bu günkü görevi aklı kendi varlığı içinde yeniden temellendirmektir. Bunun için bazı prensipler gereklidir.

- 1- Tedirginliğimizin sürekli uyanık tutulmasıyla dinginlik ararız.
- 2- Hiççilikten yola çıkarak geçmişten gelene varırız.
- 3- Felsefemizin gerçekliğinin koşulu olarak bilimlerin saltlığını ararız.
- 4- Us sınırsız iletişim istenci olacak⁴¹

Felsefenin en temel görevi insanın kendisini tanıması ve varoluşunu gerçekleştirmesidir. Bu da ancak aşkın bir varlığı anlamak ve idrak et-

³⁶ a.g.e., 211.

³⁷ a.g.e., 76-77.

³⁸ a.g.e., 77-78.

³⁹ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, (çev. Mehmet Akalın, Dergah Yayınları, İstanbul 1981, 31.

⁴⁰ a.g.e., 32.

⁴¹ Jaspers, *Felsefe Nedir?*, 212.

mekle mümkündür.⁴² Kişiyi bağımsızlaştırmaktır.⁴³ Jaspers bağımsızlık düşüncesinde kendisine özgüdür. Ona göre bağımsızlık demek her hangi bir nesneye bağlanmamak demek değildir. Bağımsızlık geçici olana bağlanmamaktır. Ancak aşkın olana bağlanmak gerçek bağımsızlıktır. *“Her hangi bir nesneye bağlanmayan sözde bağımsızlık boş bir şeydir.”*⁴⁴ Felsefe bilimlerin metodunu belirler onlara yön verir. Dini doğru bir şekilde anlamayı sağlar.

3. Varoluşçuluk ve İnanç

Varoluşçuluk insanın evrende bilinçsiz ve şuursuz varlıklardan farklı olarak benliği, bilinci ve iradesi ile varolduğunu ifade eden/savunan felsefi bir yaklaşımdır. Buna göre varoluş özden öncedir. İnsan önce vardır ve neyse odur. Özellikle II. Dünya savaşından sonra Avrupa’da yaşanan toplumsal travma sonrası ortaya çıkmış felsefi bir düşüncedir. En önemli temsilcileri J. Paul Sartre, Karl Jaspers, M. Heidegger ve G. Marcel’dir.

Jaspers’a göre insan dünyaya yabancılaşmış bir varlıktır ve karanlık bir geçmişten meçhul bir geleceğe doğru gitmektedir ve hayat çelişkilerle doludur. Bu süreçte insan hem akıl taşımaktadır hem de varoluşa sahiptir. İnsanın varoşunu gerçekleştirmesini sağlayan şey özgürlük, iletişim ve sınır durumlarıdır.⁴⁵

Varoluşçuluğun dinle ilişkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Çünkü varoluşçuluk insanoğlunun yaşadığı dramatik tecrübesi sonucu ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun yaşadığı acılara, anlamsızlığa, boşluğa ve ve hiçliğe ancak dinle ilişkilendirilen bir varoluş teorisi çözüm üretebilir.

Karl Jaspers felsefesinin merkezi kavramlarından biri varoluştur. Jaspers varoluşu existenz olarak ifade eder. Jaspers’a göre existenz’ın tam bir tanifi yoktur ancak o kendini dışa vurabilir.

Bununla birlikte varoluş (existenz) bir takım imkanlardan ibaret bir benliktir. Existenz, insanın nesnel olarak bilinmeyen, kavramsal olarak ifade edilemeyen ancak hissedilen ve deneyimlenen gerçek benliğidir. Sürekli oluşum halindedir ve dolayısıyla imkanlar sahasıdır. Existenz, bireyin özgür olduğunu ve kendini özgür olarak ifade ettiği durumlarda dışa vurur. Bu sebeple özgürlük ve düşünce varoluşun temel unsurlarıdır. Za-

⁴² a.g.e., 103.

⁴³ a.g.e., 120.

⁴⁴ a.g.e., 125.

⁴⁵ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi-Thales'ten Baudrillard'a-*, Say Yayınları, İstanbul 2011, 1148.

ten felsefede varoluşun açıklanmasıdır.⁴⁶ Özgürlük varoluştur. Jaspers bunu kesin bir dille “insanın özgür oluşuna biz onun varoluşu (existenz) diyoruz”⁴⁷ şeklinde teyit eder. Daha sonra ifade edebileceğimiz gibi özgürlüğün temelini Tanrı inancı oluşturmaktadır.

Jaspers’a göre insan, gövde olarak fizyoloji, tin olarak psikoloji, toplum olarak sosyoloji tarafından incelenir. Gerçekte ise, insana iki yöntemle yaklaşılabılır: Birincisi, araştırma olarak, ikincisi, her araştırma için yaklaşılamayan özgürlüğün varoluşu olarak. İnsan kendi konusunda bulabileceğimizden daha çok bir varlıktır. Bu sebeple insana varoluşsal olarak yaklaşılmalıdır. Bu sebeple insan kendi varlığının tam olarak bilincine varırsa kendi özünü de kavrar.⁴⁸

Jaspers'e göre insanın varoluşunu gerçekleştirmesi için Aşkın bir varlık temel hareket noktasıdır. “Ancak her "ben" kendi Transcendent'inin karşısında bulunur ve Transcendent daima bireyin algıladığı, iman ettiği şekliyle kendi Transcendent'idir.”⁴⁹

4. Felsefe-Din ve Tanrı Düşüncesi

Jaspers’a göre felsefe ile din arasında vazgeçilmez bir ilişki vardır. Ancak birlikte felsefe dinin kendine yüklediği mutlaklık anlayışını kabul etmez. Felsefe kendini belirli bir dinden hareketle görüşlerini ortaya koymaz. Bununla birlikte felsefenin içinde dine açılmış bir alan vardır ve din de felsefenin varlığının devamını sağlar.⁵⁰ Batıya özgü Tanrı düşüncesinin iki kaynağı vardır. Kutsal Kitap ve Grek felsefesi. Jaspers, Tanrı düşüncesinin teslimiyet düşüncesi olduğunu söyler. Eğer Tanrıya inanmışsanız bazı şeyleri sorgulamanızın anlamı yoktur.⁵¹ Düşünce tarihinde Tanrı inancı bir şekilde var olmuştur. Bu kuşatıcı varlık Tanrı değil de farklı isimler altında kullanılmıştır. Ancak bu isimler, iyilik, tek ve adil olmak, bilgili olmak ve evreni yaratmak gibi bazı ortak niteliklerde buluşmuşlardır.⁵²

⁴⁶ Bkz. Frank Magill, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği*, (çev. Vahap Mutal), Dergah Yayınları, İstanbul 1992, 68; Cevizci, a.g.e., 960.

⁴⁷ Jaspers, 71.

⁴⁸ Jaspers, 85-86.

⁴⁹ Tuncay Akgün, “Karl Jaspers”, *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Yirminci Yüzyıl Düşüncesi*, (edt. Bayram Ali Çetinkaya, İnsan Yayınları, İstanbul 2015, 474.

⁵⁰ Akgün, “Karl Jaspers”, 470.

⁵¹ a.g.e., 66-67.

⁵² a.g.e., 67.

Jaspers felsefesinde “*Kuşatan*” varlık tüm varlıkların ötesindedir ve varlıkları bilginin sınırlı objeleri olmaktan çıkarır. Magill bu durumu Kant'ın numenine benzetir. Şöyle ki numenler nasıl fenomenlerin arkasında duruyorsa *Kuşatan* da varlıkların arkasında gizlidir.⁵³ Bu gizli varlık tıpkı Kant'ta olduğu gibi objektif olarak bilinemez. Fakat biz olarak kendini dışa vuran *Kuşatan*, deneysel varlık, şuur ve ruh olarak üç varlık hali ile kendini belli eder.⁵⁴ Jaspers, insanın *Kuşatan* varlığa ulaşmasının ise zamansız özlerde birlik ifade eden evrensel bilgi yoluyla mümkün olduğunu ifade eder.⁵⁵

Günümüz düşünürleri Tanrının var olup olmadığı konusunda açık konuşmaktan yana değillerdir. Ancak felsefe yapacak kimsenin bu konuda söylenecek bir sözünün olması gerekir. Tanrının varlığı matematiksel bir şekilde kanıtlanamaz. Kant, bu kanıtları kendi geçerliği içinde çürütmüştür.

*“Durmadan kendini gösteren yargı şudur: Tanrı bilginin konusu değildir. Tanrı zorunlu olarak açıklanabilen bir varlık konumuna getirilemez. Tanrı hiçbir duyusal algının nesnesi değildir, o, görünmezdir. Ona inanılır.”*⁵⁶

Jaspers'a göre biz insanlar hiç bir zaman kendimize yeterli varlıklar değiliz. Adeta kendi kalıplarımızın dışına çıkmaya çalışırız ve 'hiçliğimiz içinde kendi kendisiyle saydamlaştığımız Tanrı'yla olan bağlantımızın derinliğiyle gelişme gereği duyarız.”⁵⁷

Jaspers'a göre iman, bir anlama ameliyesidir. Bu imanın bir delile ihtiyaç duyduğu anlamına gelmemektedir. Jaspers şöyle der: “İmanım olmasına rağmen ille de kanıtlayabileceğim bir şeye ihtiyaç duymam. Eğer nesnel kesinlik biçiminde imanımın içeriğini araştırıyaydım, çoktan imanımı kaybetmiş olurdu.”⁵⁸ Bununla birlikte imanın içerisinde akıldışılık ve ilkesizlik yoktur.⁵⁹

Jaspers, Nietzsche'nin tartıştığı Tanrı ve özgürlük sorununa değinir. Jaspers'a göre, inancın kaynağı özgürlüktür. Gerçekten kendi özgürlüğünün bilincine varan insan kesinlikle Tanrıya ulaşır. Jaspers, insanın özgür

⁵³ Magill, 70.

⁵⁴ Magill, 71.

⁵⁵ Magill, 72.

⁵⁶ a.g.e., 71.

⁵⁷ Jaspers, 87.

⁵⁸ Akgün, a.g.m., 478.

⁵⁹ Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, (çev: Akın Kanat), İLYA Yayınları, İzmir 2001, 12.

oluşunu onun varoluşu kabul eder.⁶⁰ Jaspers'a göre "insan, gerçekte ne denli özgürse Tanrı onda o denli kesindir."⁶¹ Jaspers burada din felsefesinin önemli bir sorunu olan Tanrısal irade karşısında insan özgürlüğü sorununu varoluşsal olarak çözmeye çalışmaktadır. Jaspers'a göre insan özgürlüğe Tanrı ile ulaşmaktadır. Jaspers'a göre Existenz'in kendini tanıdıktan sonra varlığını kavraması gereken diğer varlık Transcendent (Aşkın varlık)'tir. İnsanın önce kendini tanıması gerekir ki daha önce ifade ettiğimiz gibi bunun şartı özgürlüktür.⁶² Tanrısal benlik ne kadar idrak ediliyorsa insan o kadar özgürdür.

*"Ben özgürlüğüm içinde, yalnız kendi kendime var değilim, bana kendi varlığım özgürlüğümün içinde verilmiştir. Çünkü ben, kendi dışıma çıkabilirim, özgür oluşumu baskı altına alamam. Gerçekten, nerede kendi kendimsem orada yalnız kendi kendimle var olmadığımı, kesinlikle biliyorum. En yüksek özgürlük kendini, özgür zaman içinde, dünyadan bağımsız ve aşkın varlığa olan en derin bir bağlılık olarak bilir."*⁶³

Jaspers, insanın Tanrıyla olan ilişkisinin Kutsal Kitapta belirtildiğini ifade eder. Anladığımız kadarıyla bu ilişki hem Tanrının ve inancın hem de insanın ne olduğunu ifade eder. Jaspers, insanın Tanrıyla olan gerçek ilişkisinin en derin anlamını Kutsal Kitaptan aktardığı cümlelerden örneklerle açıklar:

1. *Sen kendi örnek ve benzerini yapmamalısın:* Burada Tanrının görünmezliği söz konusudur. Bu pasaj bize Tanrı'nın sadece tasarlanamayan değil aynı zamanda tam olarak idrak edilemeyen ve kavranılamayan bir varlık olduğunu gösterir. Tanrı'nın örneği yoktur yani örneksizdir.

2. *Başka Tanrın olmamal:* Tanrı tek ve biriciktir.

3. *İstedığın olsun:* İnsanın Tanrı'nın önünde güvenle eğilen Tanrısal bir varlıktır.

Jaspers özgürlük ve varoluş kavramı içerisinde Tanrıyı değerlendirir. Burada Tanrısız özgürlük neden olmasın? Düşüncesini de ele alır. Şöyle ki, insan her hangi bir Tanrıya inanmadan da özgür olabilir ancak bu özgürlük varoluş sorunuyla ilgilidir. İnançsız bir özgürlük her hangi bir insanı ya da bir şeyi ilahlaştırmak demektir. Jaspers'ın felsefenin sınırları başlığı altında incelediği insanın Tanrılaştırılması sorununun evrensel bir

⁶⁰ Jaspers, a.g.e., 71.

⁶¹ Jaspers, 87.

⁶² Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, 113.

⁶³ Jaspers, *Felsefe Nedir?*, 71.

sorun olduğunu ifade eder. Daha öncede belirttiğimiz gibi Jaspers'da özgürlük varoluşla ilgilidir. İnsanın Tanrılaştırılması da aynı durumdur. Çünkü insanda yetkin olma eğilimi vardır. Kendisinde yetkinlik olmayan kimse kendince yetkin gördüğü kişiye aşkınlık verir. İnsan bu şekilde Tanrılaştırılır.⁶⁴

Jaspers'ın felsefenin sınırları bölümünde ele aldığı diğer bir başlık hiççiliktir (Nihilizm). Jaspers, hiççiliği de inançsızlığı bir çeşidi olarak sayar. Ona göre nihilizm, Tanrının var olmadığını,⁶⁵Tanrı ile insan arasında hiçbir bağlantının bulunmadığını ve Tanrıya karşı insanın hiçbir yükümlülüğünün bulunmadığını iddia etmektedir.⁶⁶

Jaspers, bilgelerin dine çoğu zaman sıcak bakmadığını ve yadsıdığını söyler. Çünkü onlara göre;

1- Dinlerin çokluğu hiç birinin doğru olmadığını gösteriyor.

2- Dinler bu güne değin her kötülüğü onaylamış, korkunç duruma getirmiş ya da baskı eylemini yalanı, insan aldatmayı, Haçlı savaşlarının doğru olaylar diye gösterebilmiştir.

3- Din yanlış kaygılar yaratıyor. Yanılsamalar tinlere acı çektiriyor. Cehennem azapları Tanrının korkunç öfkesi vs.

4- Dinler her yana yayılan nitelikte bir tutarsızlık geliştirir. Kavranamazlık, düşünülemezlik, saçmalık ortaya koyar, soru sormaktan kaçınır.

5- Dinler özellikle dünya da eylemsel olarak insan eliyle düzenlenen ortamda kutsallık kazanır.⁶⁷

Jaspers, genel olarak dine değer verir. Jaspers felsefesinin amacında da zaten dünyevi ve geçici olandan kurtulup aşkın olana ulaşmak vardır. Bu şekilde insan hem varoluşunu hem de özgürlüğünü gerçekleştirir. Felsefe insanların mutluluğunu sağlayan en yetkin unsurdur.

SONUÇ

Karl Jaspers varoluş düşüncesinin önemli temsilcilerinden bir olarak düşüncesinin temel kaygılarını yansıtmaktadır. Ateist varoluşçuların rağmen dine, Tanrı inancına ve teolojiye mesafeli değildir. Düşüncesinde nitelikli teolojik öğeler bulunmaktadır. Düşüncesinin omurgasını varoluş

⁶⁴ a.g.e., 281-283.

⁶⁵ a.g.e., 285.

⁶⁶ a.g.e., 286.

⁶⁷ a.g.e., 247-249.

oluştursa da varoluşun özünü aşkın bir varlık oluşturmaktadır. Bununla birlikte o özel bir teoloji kurmamıştır. Aynı zamanda teolojik tartışmalar yapmak değildir. O varoluş felsefesi ile ilişkilendirildiği ölçüde bu konulara girmiştir. Tanrı inancı ve inancın pratik değeri felsefeden ziyade dinin kendini tanımladığı öze daha yakın durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005.
- Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi-Thales'ten Baudrillard'a-*, Say Yayınları, İstanbul 2011.
- Frank Magill, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*, (çev. Vahap Mutal), Dergah Yayınları, İstanbul 1992.
- Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?* (ter. İsmet Zeki Eyüboğlu), Say Yayınları, İstanbul 2000.
- Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, (çev: Mehmet Akalın), Dergah Yayınları, İstanbul 1981.
- Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, (çev: Akın Kanat), İLYA Yayınları, İzmir 2001.
- Peter Koestenbaum, "Karl Jaspers", *Encyclopedia of Philosophy*, Second Edition Donald M. Borchert, Editor in Chief. Thomson Gale, 2006.
- Tuncay Akgün, "Karl Jaspers", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Yirminci Yüzyıl Düşüncesi*, (edt. Bayram Ali Çetinkaya), İnsan Yayınları, İstanbul 2015.